

УДК 784.03 : 78.072 (4+510)

DOI 10.34064/khnum1-57.18

Чжоу Ї

ORCID 0000-0003-3135-7574

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського,
61003, майдан Конституції, 11/13, м. Харків, Україна

«ВОКАЛЬНИЙ СТИЛЬ» В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ ТА КИТАЙСЬКОМУ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

АНОТАЦІЯ • Чжоу Ї. «Вокальний стиль» у західноєвропейському та китайському мистецтвознавстві: порівняльний аналіз. Висвітлено процес історичного формування та наукового переосмислення дефініції «стиль» у західноєвропейському та китайському мистецтвознавстві. Виявлено, що питання стилю були окреслені філософами Стародавньої Греції та Китаю ще до нашої ери. У культурах обох країн вони вже тоді пов'язувалися саме із індивідуальним світовідчуттям. Відмінності у подальшій інтерпретації понять, що гуртуються навколо найбільш загальної категорії стилю, обумовлені розвитком певних культурних патернів. Наприклад, якщо на Сході вона сприймалася як засаднича частка *етичного*, то на Заході – *естетичного*.

Формування явища «вокальний стиль» є природнім наслідком розвитку європейської вокальної культури, де поступово викристалізувалися поняття «техніки» та «стилю». Саме вони стали основою європейського вокального мистецтва, засвоєння якої зумовило феноменальні успіхи сучасної китайської школи *bel canto*. Підкреслено, що під впливом глобалізаційних процесів, національна складова науки про музику поступово нівелюється; як наслідок, відбувається універсалізація загально вживаних категорій та понять.

• **Ключові слова:** *стиль в музиці, вокальне мистецтво, вокальний стиль.*

ABSTRACT • Zhou Yi. “Vocal style” in Western European and Chinese art history: a comparative analysis.

Background. The category of style is one of the most used in modern musicology. This is due to objective reasons: the attention of the “consumer” of a cultural product is mostly not focused on its author recently. The coexistence of individual performance versions of composer’s works is one of the reasons that problems of stylistic attribution of musical art do not lose their relevance.

In different areas of musical practice these problems are interpreted in different ways and get various degrees of theoretical understanding. The area of vocal art deserves special attention. An analysis of specialized literature suggests that the ever-increasing number of appropriate studies has not yet influenced the crystallization of the definition of “vocal style” in the scientific sense. This is due to the fact that the meaning of the term “vocal style” has many dimensions that reflect technological, aesthetic, historical, individual and national parameters of creativity. This resulted in the purpose of proposed article – to identify the singular and general in the interpretation of the category “vocal style” in Western European and Chinese art discourse.

The research methodology is determined by its objectives; it is integrative and based on a combination of general scientific approaches and musicological methods. The leading research methods are historical, genre-stylistic and interpretative analyzes.

Results. The word style first appeared in ancient Greece, where it was called a tool for writing on wooden tablets covered with wax. Later, the word style began to be used to describe not only human activity, but himself. At the same time, there is no case in Confucius’s “Analects” of using this definition. Central to the aesthetic block of Confucius’ teaching is not the question of the style of art, but the degree of influence that it has on the formation of the five moral qualities. As for questions directly about the style of artistic creation, Chinese scholars believe that they were first addressed by a contemporary and follower of Confucius, literary theorist Liu Xie, in whose works for the first time in the history of Chinese culture the word “style” was used.

We note that in both Europe and China the studies of ancient thinkers have become the foundation for centuries and millennia that determined the essential parameters of the worldview of peoples and civilizations and stimulated the development of human thought. So nowadays style is similarly understood as

a certain set of features that characterize either a particular person or the results of his activities.

As for a narrower understanding of style (in our case – vocal style), it historically developed much later, which was preceded by a long evolution of vocal art and the accumulation of relevant scientific works. In addition, it is necessary to take into account the specific of vocal performance, the essence of which involves working with verbal texts, their artistic representation, and, consequently, the determinism of not only musical but also artistic embodiment of the work. Thus, in European treatises of Renaissance and Baroque periods it is not about the performer, but about the style of specific musical works, basic parameters of which are determined by the place of performance and the appropriate type of expression. At the same time, there are studies which examine the national aspect of the phenomenon of vocal performance, that is perceived as a consequence of the interaction of several factors: temperament, climate and landscape.

It is interesting that even in the baroque treatises maxims about the advantages of the Italian school *bel canto* can be found; and nowadays it continues to determine the development of not only European but also world vocal art. We emphasize that we can not find Chinese treatises dating from the XVII–XVIII centuries, which are devoted to the comprehension of vocal art in the European sense of the word. After all, academic vocal culture in this country has begun to develop only in the early twentieth century and therefore imitated and appropriated the aesthetic and technology of the dominant European vocal style *bel canto*.

It is known that the definition of *bel canto* is most often used in two cases: as a designation of a certain historical style, which is most vividly embodied in works of V. Bellini and G. Donizetti, and as a designation of singing technique. So we see that, as in other performing arts, the definition of style contains two interdependent parameters: technological and artistic and aesthetic. And the latter in the case of exactly vocal schools can be interpreted as a mobile factor.

The similarity of interpretation of the definition of vocal style (namely one of its varieties – *bel canto*) in European and Chinese art literature is the result of the fact that eastern and western cultures are gradually approaching each other in the process of historical development.

Conclusions. A comparative analysis of European and Chinese scientific sources suggests that the issues of musical stylistics occupied an important place

in the minds of thinkers even before our era. And although both in the East and in the West the category of style was perceived as a mean of realization of the individual worldview of the man-creator, we can still talk about the difference in vectors of study of this problem. For example, if in the East it was perceived as a fundamental part of the *ethical*, in the West – the *aesthetic*.

The formation of the phenomenon of “vocal style” was a natural consequence of the development of European vocal culture, where concepts of “technique” and “style” gradually crystallized. They became the basis of European vocal art, the assimilation of which has led to the phenomenal success of the modern Chinese school *bel canto*. • **Key words:** *style in music, vocal art, vocal style*.

Постановка проблеми. Категорія стилю є однією з найбільш живаних у сучасному музикознавстві. Це обумовлено об’єктивними причинами: адже тенденція концентрації уваги суспільства не стільки на самій культурі, скільки на особистостях, які її презентують, що вперше позначилася ще в епоху Романтизму, не тільки не збігає, а набирає обертів. В музичному мистецтві ця тенденція є найбільш наочною завдяки тому, що увага «споживача» культурного продукту останнім часом здебільшого сконцентрована не на його авторі. Співіснування індивідуальних виконавських версій композиторських творів є однією з причин того, що проблеми стильової атрибуції музичного мистецтва не втрачають своєї актуальності.

Зауважимо, що в різних сферах музичної практики ці проблеми отримують різне тлумачення і ступінь теоретичного осмислення. Окремої уваги заслуговує сфера вокального мистецтва, адже, як відомо, «співак поєднує в собі і інструмент, і виконавця» (Хаслам, У., 2018). Втім, аналіз спеціалізованої літератури дає підстави стверджувати, що постійно зростаюча кількість відповідних досліджень досі не вплинула на кристалізацію визначення «вокальний стиль» саме у науковому сенсі, згідно якого «визначення (від лат. *definition* – логічне визначення, дефініція, розмежування) – логічна дія, спрямована на відрізнений об’єкта від інших об’єктів через встановлення його специфічних і типових ознак чи такого розкриття значення терміна певного об’єкта, яке замінює опис його властивостей» (Філософський енциклопедичний словник, 2002: 80). Можливо, це пояснюється тим,

що зміст поняття «вокальний стиль» має багато вимірів (як і в інших сферах виконавства), що відображають технологічні, естетичні, історичні, індивідуальні та національні параметри творчості. Це зумовило мету пропонованої статті – виявити одиничне та загальне у трактуванні категорії «вокальний стиль» у західноєвропейському та китайському мистецтвознавчому дискурсі.

Аналіз останніх публікацій за темою. Досить велика кількість досліджень, присвячених феномену стилю, на перший погляд, може викликати збентеження, тому слід визначитися із критеріями відбору джерел. У якості таких обрано фактор цитованості, завдяки чому ми звернулися до робіт двох українських науковців: В. Москаленка, який запропонував визначення «стилю музичної творчості» та О. Стахевича, автора посібника «З історії вокально-виконавських стилів та вокальної педагогіки» якого знаходимо ґрунтовні спостереження щодо розвитку європейського вокального мистецтва.

Виклад основного змісту. Почнемо з найбільш загальних положень, а саме з етимології слова стиль і короткої історії його трансформації від слова до категорії. З огляду на специфіку нашого дослідження, будемо користуватися методом порівняльним, адже для нас важливо не стільки сучасне розуміння стилю в європейській культурі, скільки виявлення тих аспектів цього визначення в китайській мистецькій практиці, що тотожні європейським. Згідно зі словниками, слово стиль (латинське – *stilus, stylus* від давньогрецького *στύλος*) вперше з'являється в Стародавній Греції, де так називають інструмент «для писання на дерев'яних табличках, вкритих воском» (Словник української мови, 1970–1980). Зрозуміло, що такий засіб запису інформації дозволяв сформулювати думку і про деякі особливості характеру, настроїв і навіть фізичні ознаки того, хто пише. Можливо саме тому в подальшому слово стиль починають застосовувати для характеристики не тільки діяльності людини, але її самої. Зазначимо, що видатний філософ XX століття М. Мамардашвілі вказував на те, що період розквіту Стародавньої Греції дивним чином збігається з процесами, що відбувалися в культурі Китаю того ж часу. Вчений назвав це «відповідністю в часі»: «Відповідність кількох явищ, абсолютно несхожих один на одного. Здавалося б, явища не пов'язані,

але між ними є символічне відповідність, або збігу, якщо завгодно» (Мамардашвили, М. К., 2009).

Спираючись на думку М. Мамардашвілі, відшукаємо перші згадки про вживання слова стиль в рукописах Стародавнього Китаю, враховуючи той факт, що у базовій для розуміння самотності національного світовідчуття книзі, «Бесідах і судженнях» (论语) Конфуція (孔子) немає жодного випадку, коли б він використовував це визначення. В цілому, це не дивно, адже роботи Конфуція, навіть при тому, що в них мистецтву приділяється велика увага, все ж мають більш етичне підґрунтя та спрямованість. Саме тому центральне місце в естетичному блоці вчення Конфуція займають не питання стилю мистецтва, а той ступінь впливу останнього, що воно має на формування п'яти моральних якостей (жень (仁) – гуманність; і (义) – справедливість; чи (礼) – ритуал; чжи (智) – розум, знання; синь (信) – щирість). Саме ці якості на думку Конфуція повинні відображатися у мистецтві і визначають його цінність. Тому спираючись на праці цього філософа можна зробити деякі висновки про ті вимоги, що за його часів висувалися до людини, як до носія певного стилю.

Щодо питань безпосередньо стилю художньої творчості, то китайські вчені вважають, що вперше до них звернувся сучасник та послідовник Конфуція, теоретик літератури Лю Се (刘勰), у працях якого (а саме – у трактаті «Дракон, виліплений в серці письмен / Вень синь дяо лун» 文心雕龙) вперше в історії китайської культури використано слово «стиль». Так, в етимологічному словнику знаходимо вказівку, що слово стиль в значенні «художня особливість» вживається вперше саме в книзі Лю Сію (辞源 Цы Юань, 1998).

Зазначимо, що і в Європі, і в Китаї вчення давніх мислителів на століття і тисячоліття стали тим фундаментом, що визначав сутнісні параметри світогляду народів і цивілізацій та стимулював розвиток людської думки. Тому і нині під стилем розуміють певний комплекс ознак, що характеризують або конкретну людину, або результати її діяльності. У європейській культурі найяскравішим виразом цього є славетний вислів натураліста Ж. Бюффона «стиль – це сама людина». Тому не дивно, що і сучасні визначення так чи інакше вказують саме на людину. Отже, стиль – це:

- «сукупність ознак, що характеризують мистецтво певного часу і напрямки або індивідуальну манеру художника» (Словник української мови. Академічний словник, 1970–1980);
- «сукупність прийомів, характерних рис якої-небудь діяльності, поведінки, методу роботи» (там само).

Показово, що і в китайській культурі поняття стилю, фактично, тотожне: «так званий стиль відноситься до основних ідеологічних і художніх характеристик літературного або художнього твору епохи, нації, жанру або особистості» (现代汉语词典 Современный словарь китайского языка, 2005). Що стосується більш вузького розуміння стилю (в нашому випадку – вокального стилю), то історично воно склалося набагато пізніше, чому передувала тривала еволюція вокального мистецтва та накопичення відповідних наукових праць. Як вказує О. Стахевич, «...еволюція мистецтва співу – це еволюція вокально-виконавських стилів, кожний з яких ґрунтується на власній теорії, яка може не відповідати і навіть заперечувати стиль і теорії попередньої чи наступної епохи. В основі вокально-виконавської практики різних епох лежить проблема використання природи співацького голосу» (Стахевич, О. Г., 2013: 7).

Крім того, необхідно враховувати специфіку вокального виконавства, сутність якого передбачає роботу з вербальними текстами, їх артистичне уявлення, а, отже, детермінованість не тільки музичним, а й артистичним втіленням твору. І все ж таки, в усіх європейських трактатах доби Відродження та Бароко, де так чи інакше проблема стилю зачіпається, мова йде не про виконавця, а про стилістику конкретних музичних творів, базові параметри яких визначені місцем виконання і відповідним типом висловлення. Звідси йдуть витoki однієї з популярних й і сьогодні класифікації вокальних стилів розрізняють «... три основних способи співу або три вокальних стиля: співучий стиль, де панує широка, плавна співучість – кантилена; декламаційний, що наближається до будови і інтонацій мови (музична декламація, речитатив), і колоратурний, в якому в тій чи іншій мірі втрачається прямий зв'язок з текстом і спів наближається за своїм характером до гри на музичному інструменті» (Персидский театр и драматургия. *Театр и его история* (библиотека о театре)). В той же самий час

з'являються дослідження, в яких розглядається національний аспект феномену вокального виконавства, який сприймається як наслідок взаємодії декількох факторів: темпераменту, клімату і ландшафту.

Цікаво, що вже у барокових трактатах можна знайти сентенції щодо переваг італійської школи *bel canto*, яка і сьогодні визначає розвиток вже не тільки європейського, а світового вокального мистецтва. Підкреслимо, що ми не можемо знайти китайських трактатів, датованих XVII–XVIII ст., що присвячені осягненню вокального мистецтва в європейському розумінні цього слова. Адже академічна вокальна культура в цій країні почала розвиватися лише на початку XX сторіччя і тому наслідувала та присвоювала естетику та технологію пануючого європейського вокального стилю *bel canto*.

Відомо, що визначення *bel canto* найчастіше використовують у двох випадках: як позначення певного історичного стилю, що найяскравіше втілюється у творчості В. Белліні та Г. Доніцетті та як позначення техніки співу. Тож бачимо, що як і в інших виконавських видах мистецтва визначення стилю містить два взаємообумовлені параметри: технологічний та художньо-естетичний. Причому останній у випадку саме вокальних шкіл може бути трактований як фактор мобільний. Саме тому у європейських та китайських сучасних словниках визначення *bel canto* схожі: вони містять посилання на витоки та специфіку відповідної техніки стилю:

- «блискучий, легкий і витончений стиль співу, характерний для італійського вокального мистецтва середини VII – першої половини XIX століття; в більш широкому сучасному розумінні – співучість вокального виконання. Бельканто вимагає від співака досконалої техніки володіння голосом: бездоганної кантилені, філірування, віртуозної колоратури, емоційно насиченого красивого співочого тону» (Дмитриев, Л. В., 1973);
- «метод співу, популярний в Італії в 17–18 століттях. Походить від виконання італійської поліфонічної вокальної музики і італійського придворного соло в кінці 16 століття. Його характеристики – красивий тембр, вільна вокалізація, плавний і прямий зв'язок звуків, а також плавне та гнучке фразування» (国语辞典 Китайский словарь, 2011).

Ця подібність трактування визначення вокального стилю (а саме одного з його різновидів – *bel canto*) у європейській та китайській мистецтвознавчій літературі є результатом того, що в процесі історичного розвитку культури Сходу та Заходу поступово наближуються одна до одної. Протягом останнього сторіччя Китай свідомо і креативно засвоює культурний досвід інших країн. У сфері вокального мистецтва це відкрило можливості синтезу китайських та європейських традицій співу і, врешті-решт, призвело до появи феномену китайського бельканто.

Висновки. Порівняльний аналіз європейських на китайських наукових джерел дає підстави стверджувати, що питання музичної стилістики займали важливе місце у роздумах мислителів ще до нашої ери. І хоча і на Сході і на Заході категорія стилю сприймалася як засіб реалізації індивідуального світовідчуття людини-творця, все ж таки можна говорити і про відмінність у векторах дослідження цієї проблеми. Наприклад, якщо на Сході вона сприймалася як засаднича частка *етичного*, то на Заході – *естетичного*.

Формування явища «вокальний стиль» стало природним наслідком розвитку європейської вокальної культури, де поступово викристалізувалися поняття «техніки» та «стилю». Саме вони стали основою європейського вокального мистецтва, засвоєння якого зумовило феноменальні успіхи сучасної китайської школи *bel canto*.

ЛІТЕРАТУРА

- Дмитриев, Л. В. (1973). Бельканто. *Музыкальная энциклопедия*: в 6 т. Гл. ред. Ю. В. Келдыш. (Т. 1, 400–402). Москва.
- Конфуций, (2015). *Суждения и беседы*. Москва: Эксмо. Retrieved from: <https://mybook.ru/author/konfucij/suzhdeniya-i-besedy/read/>
- Мамардашвили, М. К. (2009). *Лекции по античной философии*. Москва: Прогресс-Традиция, Фонд Мераба Мамардашвили. Retrieved from: <http://psylib.org.ua/books/mamar01/txt01.htm>
- Персидский театр и драматургия. *Театр и его история* (библиотека о театре). Retrieved from: <http://istoriya-teatra.ru/theatre/item/f00/s07/e0007638/index.shtml>

- Словник іншомовних слів, (1974). за ред. О. С. Мельничука. Київ. Retrieved from: <https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/%D0%9C%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%87%D1%83%D0%BA-%D0%9E.-%D1%80%D0%B5%D0%B4.-%D0%A1%D0%BВ%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA-i%D0%BD%D1%88%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%81%D0%BBi%D0%B2.pdf>
- Словник української мови. Академічний тлумачний словник, (1970–1980). Retrieved from: <http://sum.in.ua/s/stylj>
- Стахевич, О. Г. (2013). *З історії вокально-виконавських стилів та вокальної педагогіки*: посібник. Вінниця: Нова Книга, 176.
- Філософський енциклопедичний словник, (2002). НАН України; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ: Абрис, 742.
- Хаслам, У. (2018). *Стиль вокального исполнительства*: учеб. пособ. Пер. с англ. Н. Александровой. 2-е изд., стереотип. Санкт-Петербург: Лань: Планета музыки, 112.
- 辞源 Цы Юань (修订本) (исправленное издание), (1998). 北京: 商务印书馆, Пекин: коммерческое издательство, 3406–3407 [кит.].
- 现代汉语词典 Современный словарь китайского языка, (2005). (第五版) (Пятое издание). 北京: 商务印书馆, Пекин: коммерческое издательство. Retrieved from: https://cidian.bmcx.com/fengge_fa2__cidianchaxun/.
- 国语辞典 Китайский словарь, (2011). 北京: 商务印书馆, Пекин: коммерческое издательство. Retrieved from: <https://www.zdic.net/hans/%E9%A3%8E%E6%A0%BC>.

REFERENCES

- Dmitriev, L. V. (1973). Belkanto. *Muzyikalnaya entsiklopediya* [Musical encyclopedia]: v 6 t. Gl. red. Yu. V. Keldyish. (T. 1, 400–402). Moskva [in Russian].
- Konfutsiy, (2015). *Suzhdeniya i besedy* [Judgments and conversations]. Moskva: Eksmo. Retrieved from: <https://mybook.ru/author/konfucij/suzhdeniya-i-besedy/read/> [in Russian].
- Mamardashvili, M. K. (2009). *Leksii po antichnoy filosofii* [Lectures on Ancient Philosophy]. Moskva: Progress-Traditsiya, Fond Meraba Mamardashvili, 248. [in Russian].

- Persidskiy teatr i dramaturgiya [Persien theater and dramaturgy]. *Teatr i ego istoriya* (biblioteka o teatre). Retrieved from: <http://istoriya-teatra.ru/theatre/item/f00/s07/e0007638/index.shtml> [in Russian].
- Slovyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words], (1974). Za red. O. S. Melnychuka. Kyiv. Retrieved from: <https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/%D0%9C%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%87%D1%83%D0%BA-%D0%9E-%D1%80%D0%B5%D0%B4-%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA-i%D0%BD%D1%88%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%81%D0%BBi%D0%B2.pdf>
- Slovyk ukrainskoi movy. Akademichniy tлумachnyi slovyk [Dictionary of the Ukrainian language. Academic explanatory dictionary], (1970—1980). Retrieved from: <http://sum.in.ua/s/stylj> [in Ukrainian].
- Stakhevych, O. H. (2013). *Z istorii vokalno-vykonavskykh styliv ta vokalnoi pedahohiky* [From the history of vocal-performing styles and vocal pedagogy]: posibnyk. Vinnytsia: Nova Knyha, 176 [in Ukrainian].
- Filosofskiy entsyklopedychnyi slovyk [Philosophical encyclopedic dictionary], (2002). NAN Ukrainy; In-t filosofii im. H. S. Skovorody. Kyiv: Abris, 742 [in Russian].
- Haslam, U. (2018). *Stil vokalnogo ispolnitelstva* [Vocal execution style]: ucheb. posob. Per. s angl. N. Aleksandrovoy. 2-e izd., stereotip. Sankt-Peterburg: Lan: Planeta muzyki, 112 [in Russian].
- Cí Yuán (xiū dìng bǎn), shāng wù yīn shū guǎn 1998 nián. dì 3406–3407 yè. (Cy Yuan' (ispravlennoe izdanie), kommercheskoe izdatel'stvo 1998, S. 3406–3407).
- Xiàn Dài Hàn Yǔ Cí Diǎn (dì wǔ bǎn), shāng wù yīn shū guǎn 2005 nián. (sovremenniy slovar' kitajskogo yazyka (Pyatoe izdanie), kommercheskoe izdatel'stvo 2005, Retrieved from: https://cidian.bmcx.com/fengge_fa2_cidianchaxun/).
- GUÓ Yǔ Cí Diǎn, shāng wù yīn shū guǎn 2011 nián. (Kitajskij slovar', kommercheskoe izdatel'stvo 2011. Retrieved from: <https://www.zdic.net/hans/%E9%A3%8E%E6%A0%BC>).

Стаття надійшла до редакції 20.11.2019 р.